puerilis aetas, forenses feriae concesserint. Textul este cît se poate de limpede. Crassus, ale cărui cuvinte le reproduce Cicero, vrea să spună că n-a avut atît de mult timp pentru studiu cît ar fi dorit şi că n-a putut studia temeinic decît în *aetas puerilis.* Forma *discendum* este deci cea corectă. Totuşi Bornecque propune *dicendum* ceea ce este un contrasens, pentru că Crassus spune că n-a avut timp de studiu, nu de vorbire. Aceste două exemple sînt suficiente spre a arăta grija şi deosebita atenţie, precum şi judiciozitatea cu care autorul alege lecţiunile cele mai bune. Doi indici : *index nominum* şi *index uerborum* completează în mod fericit tabloul calităţilor acestei ediţii atît de preţioase a operei *De oratoare.* Felicităm şi pe autor şi editura pentru această lucrare, care reprezintă un deosebit succes în considerabilul şi continuul efort pe care-l face Teubneriana pentru editarea autorilor greci şi latini.

N. I. Barbu

P. RVTILII LVPI *Schemata dianoeas et lexeos,* Saggio introduttivo, testo e traduzione a cura di Giuseppina Barabino, Genova, Istituto di Filologia Classica e Medioevale, 1967, 211 p. (Pubblicazioni dell'Istituto di Filologia Classica dell'Università di Genova, 27).

Institutul de filologie clasică din Genova arată o constantă preocupare de a pune la îndemîna specialiştilor noi colecţii de fragmente, precum şi texte mai greu de consultat, însoţite de bogate comentarii ; volumul pe care îl prezentăm repune în circulaţie textul lui Rutilius Lupus de la a cărui editare de către Halm [1] au trecut mai bine de o sută de ani.

Cartea Giuseppinei Barabino este mai mult decît o reeditare revăzută şi întinerită. Textul este precedat de un studiu introductiv în care sînt tratate pe larg toate problemele legate de retorul latin, de distincţiile teoretice pe care acesta le face, cît şi de exemplele cu care sînt ilustrate definiţiile figurilor de stil.

Mai întîi, o scurtă dar documentată notiţă biografică ne ajută să îl plasăm în timp şi în cadrul tradiţiei retorilor pe Rutilius : elev al lui Gorgias (aflat în culmea carierei sale pedagogice prin 44 î.e.n.), el a redat în latineşte cele patru cărţi dedicate de maestrul său problemei figurilor de stil (Περὶ σχημάτων). Transpunerea lui Rutilius cuprindea tot patru cărţi, dar un capriciu al sorţii a făcut să nu se păstreze pînă astăzi decît titlul primelor două—referitoare la figurile de gîndire : *schemata dianoeas* — , cu valoare de titlu general, şi textul ultimelor două cărţi, care tratează despre figurile de cuvînt — *schemata lexeos.* Autoarea a întregit deci titlul operei, redîndu-i forma *Schemata dianoeas et lexeos.*

Discutarea propriu-zisă a conţinutului lucrării se împarte în două etape de importanţă egală.

În primul rînd, asistăm la o minuţioasă înregistrare a celor patruzeci şi una de *schemata* catalogate de către Rutilius, împărţite pe origini [2] ; prin precizarea locului pe care retorul latin l-a dat fiecărei categorii se ajunge la o plasare relativă a lui în tradiţia *scholastici*-lor de influenţă asianică. Definiţiile date de Rutilius figurilor de stil sînt sumare, chiar incomplete uneori, manualul său aflîndu-se sub nivelul de înţelegere şi de putere de sinteză al retoricii către Heren-

[1] În primul volum din *Rhetores Latini minores,* Leipzig, Teubner, 1863.

[2] Grupurile de figuri sînt următoarele :

I. Figurile lui Gorgias (sigure şi probabile).

II. Figurile definite de şcoala din Rodos.

III. Figurile care, după Rutilius, sînt menţionate rareori sau de loc.

IV. Figuri de cuvînt considerate de şcoala din Rodos figuri de gîndire.

V. Figuri atestate pentru prima dată la Rutilius.

https://biblioteca-digitala.ro

nius, pentru a nu mai aminti tratatele lui Cicero. Așa se și explică lipsa de succes a acestui tratat, căci împărțirile teoretice pe care le conține n-au fost preluate decît în *Carmen de figuris*.

A doua parte a volumului Giuseppinei Barabino este în întregime dedicată analizei traducerilor lui Rutilius, în ordinea autorilor greci din care sînt împrumutate exemplele de figuri de stil, căci manualul acesta de școală are o mare calitate : față de sărăcia relativă a definițiilor „si ritiene che la parte più importante ed accurata dell'opera di Rutilio sia costituita dagli esempi" (p. 75). Cu tact și îndemînare, autoarea obține, aducînd în comparație pasajele originale, o imagine precisă asupra talentului de traducător și totodată asupra calităților de literat ale lui Rutilius ; cu ajutorul textului acestui manual, d-sa încearcă apoi să completeze portretele oratorilor mai puțin cunoscuți, reconstituind, în măsura posibilului, subiectele cîtorva dintre discursurile folosite de către retorul latin.

Rutilius a extras exemple atît din modelele vechi, incluse în canon [3], cît și din oratori ulteriori[4], opera sa însemnînd o etapă de început în dezvoltarea crescîndă a literaturii de excerpte și de repertorii. Urmaș fără veleități de originalitate al școlii rutiniere de retorică, el reia, dîndu-le eleganță, locuri comune împrumutate din cele mai diferite surse, în afara vreunei tendințe puriste spre limitare[5].

După tabelul siglelor și lista lucrărilor de referință urmează, dispuse în paralel, textul și traducerea italiană. Subsolul cuprinde trimiterile la originalele grecești și un foarte bogat apendice critic. Volumul se încheie cu un indice al autorilor și operelor amintite în text.

În fața unei lucrări duse la îndeplinire cu siguranță și seriozitate, am remarca numai că se resimte lipsa din introducere a cîtorva explicații referitoare la principiile respectate în stabilirea textului ; de asemenea, de un real folos ar fi fost un indice care să ușureze urmărirea termenilor retorici — fie ei grecești sau latini — , precum și consultarea rapidă a lămuririlor date asupra acestora în comentariu.

D. Sluşanschi

PLINE L'ANCIEN, *Histoire Naturelle, livre XX*. Texte établi, traduit et commenté par J. André. Paris, Les Belles Lettres, 1965, 229 p.

Editarea, în colecția „Guillaume Budé", a dificilului corpus plinian se desfășură într-un ritm care ne permite să întrevedem, într-un viitor nu prea îndepărtat, încheierea acestei monumentale și îndrăznețe întreprinderi[1]. J. André, cunoscutul specialist al lexicului latin din domeniul naturii, pune din nou[2] vasta sa competență în slujba exegezei *Istoriei Naturale*, consacrîndu-se de data aceasta primei cărți dintr-o serie dedicată plantelor medicinale.

---

[3] Oratori din canon : Demostene, Lysias, Hyperides, Lycurgos, Deinarchos și Isocrate.

[4] Oratori din epoca diadohilor : Demochares, Cleochares, Daphnis, Charisios, Demetrios din Phaleron, Pytheas, Hegesias, Stratocles, Myron, Sosicrates și Isidoros din Pergam.

[5] Încadrarea lui între asianici este, desigur, îndreptățită (p. 134) ; o reevaluare mai nuanțată a distincției comode, dar mult prea generale, dintre aticism și asianism ar fi dat însă mai mult relief, mai multă viață figurii acestui retor mediocru ca teoretician, dar deschis și talentat ca literat.

[1] Pînă în 1969 apăruseră cărțile I—II, VIII—XVII, XIX—XX, XXVI—XXX, XXXII și XXXIV.

[2] Editarea cărților XIV, XV, XVI, XVII și XIX este datorată aceluiași autor.

https://biblioteca-digitala.ro